

TRANSILVANIA

FÖIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNÜ.

Nrulü 6.

SIBIIÜ, 15 IUNIÜ 1892.

Anulü XXIII.

Nr. 115/1892.

Se aduce la cunoscință publică, că prin ordinulü seu dto 28 Martie a. c. Nr. 47954 ex. 1891, Înaltulü Ministeriü reg. u. de culte și instrucțiune publică a investitü scöla civilă de fete cu internatü, susținută în Sibiiü de Aociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului românü, cu dreptulü de publicitate.

Sibiiu, 14 Maiü 1892.

Comitetulü Asociațiunei Transilvane :

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioanü Crișianü m p.,
secretarü II.

ANIVERSAREA 80. A DLUI GEORGIU BARIȚIU.

La 12/24 Maiü a. c. prestimatulü președinte alü Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românü, dlü *G. Barițiu*, a plinitü 80 anü ai vieții sale ; și este una din cele mai plăcute datorințe ale celor-*ce* conlucrä la edarea acestei foii, organulü Asociațiunei, ca și ei se facă parte din hora cea mare frățescă, ce o au întinsü fiilü românimei întru serbarea acestei țile.

La puțini muritorilü le este datü, a poté serba țiuva aniversarä 80, de cândü s'au aretatü pe scena vieții pämentesci. Dar și mai rarü este, ca cineva, fiä și după o viețä de 80 anü, se poté areta atäte lucräri binefăcătöre, încätü rodurile lorü se-lü îndulcescă pre elü și pre mulți alții. În fine e de totü rarü, ca cineva prin luptele și suferințele și învingerile sale se-și poté caștiga titlulü de iubire și stimă din partea unui

poporū întregū, precumū a fostū datū domnului *Georgiu Barițiu* a le poté vedé tóte acestea.

După o scurtă activitate profesorală în Blajū, sórtea vieții a dusū pre tinerulū literatū la Brașovū, unde încă din seculii trecuți Romāniī făcuseră progrese multū mai însemnate, decum putuseră face frații lorū din celelalte părți ale Transilvaniei și Ungariei. Curēndū se și vedū resărindū în Brașovū o scólă elementară mai desvoltată, la carea cetățeniī romāni ilū chiāmaseră și pre dēnsulū a conlucra; ear la anulū 1837 eată, spre mirarea lumei, o fóiă romānescă: *fóia Duminecei*, mai târđiu numită *fóia pentru minte, inimă și literatură*. În anii următori se desvoltă din acéstă foiță beletristică și o fóiă politică: „*Gazeta Transilvaniei*“ cea dintâiū fóiă politică romānescă dincóce de Carpați, ambe sub redacțiunea dluī *Georgiu Barițiu*. Cu câte greutăți, cu câte neajunsuri, cu câte impedimente a avutū se lupte zelosulū redactorū; cum a susținutū luptele anilorū celorū furtunoși 1848/9, cari l'au despoiatū nu numai de agonisita vieții și de libertatea personală, ci de repețite ori aū fostū se-ī ia însași vieța; cum a perduratū periodulū guvernului numitū absolutistū; cum a întimpinatū și a lucratū în era cea nouă numită constituțională, — tóte acestea aparținū istoriei patriei nóstre, de carea, încatū pentru poporulū romānū, numele G. Barițiu e legatū în modū indisolubilū. Căci datorī suntemū a constata cu deosebire în aceste momente festive, că la tóte luptele poporulū nostru pentru drepturile sale soțiale, economice, culturale, naționale, și cu unū cuvēntū pretutindenī, unde avea a se manifesta vieță romānescă, pre Georgiu Barițiu, părintele țiaristicei nóstre de aici, ilū aflāmū totdeauna în primele șiruri ale celorū-ce lucră la desceptarea, luminarea, prosperarea și fericirea poporulū nostru.

La întemeierea Asociațiunei transilvane, carea fericitulū marele metropolitū Andreiū, primulū ei președinte, din unū pium desiderium alū poporulū nostru o făcū realitate, Georgiū Barițiu a fostū unulū din primii conlucrători ai aceluia la rădicarea, arangiarea internă și folosirea acestui edificiu cul-

turală. Dênsulă a fostă primulă ei secretară, și cândă dezvoltarea agendeloră a reclamată ună organă de publicitate, primulă redactoră ală acestei foi. Cu diligență neobosită, cu erudițiune multiplică, cu tactă neîntrecută, cu rezultate neperitóre a condusă redactarea acestei foi în cursă de 20 ani, până cândă, după mórtea neuitatului Timoteiă Cipariu, părintelui filologiei române sciințifice, încrederea poporului nostru îlă chiâmă la scaunulă presidială ală Asociațiunei. Ear scrierile distinsului scriitoriu, care din tinerețe pórtă condeifulă, după cuvêntulă Psalmistului „ca trestia ce scrie degrabă“, întru luminarea poporului nostru, erau deja cunoscute și aprețuite în tóte părțile româniei; și Academia română lucră în deplină acordă cu opiniunea publică, cândă dela începutulă seă îlă alese între primii seă membrii, — chiâmare onorifică, ce o resplăti din ană în ană prin valorósele sale lucrări pe tóte tere-nele vieții spirituale, cu deosebire însă ală sciințeloră filologice și istorice, cu de care ne-a surprinsă chiară și în anii din urmă.

Dar nu este scopulă acestoră șiruri, a întră în amenuntele acestui bogată materială, carele este și va fi aprețuită de istoria literaturii române; ci amă făcută o scurtă privire asupra activității venerabilului nestoră ală literațiilor nostri, spre a areta causele interne, care aă produsă o însuflețire atătă de viuă pentru ziua de 12/24 Maiă a. c. Căci o participare atătă de generală a poporului nostru română din tóte părțile la o serbare de caracteră familiară a unui fiu ală seu, la noi cesti de dincóce nu scimă a se fi mai vêdută.

Onoratulă Comitetă ală Asociațiunei a voită se serbeze aniversară 80 a preameritatului seu președinte în modă intimă familiară; serbarea însă, din liberulă îndemnă ală poporului nostru, pe lângă tótă modestia în formă, a luată ună avêntă, care a făcută din acéstă și o și de serbare națională. Pressa noastră cotidiană din tóte părțile, „până unde mai resună limba dulce și străbună“, a adusă cele mai călduróse descrieri ale serbării; și stima, ce datorimă on. publică din ce în ce mai

numerosu alu acestei foi, nu ne permite, a repeti cele cunoscute. Dar cu viuă bucurie constatăm, că adresa de felicitare din partea ilustrei nostre Academii Române, care adresa a fostu predată jubilarulu de patru preestimați membri ai Academiei și a inauguratū serbarea, prezentarea corporativă a membrilor Comitetulu Asociațiunei și salutarea jubilarulu prin rostulu vicepreședintelui, numeroșele deputațiuni din Sibiiu, Blajū, Făgărașū, Brașovū, Orestie, Deva, Oradea-mare s. a., serata cu cântări din partea tinerimeii seminariale din Sibiiu, mulțimea de adrese, gratulări din afară, diplome de membru onorarū, banchetulu, ce a întrunitū vre-o sută oșpeți, căci mai mulți nu încăpea în localulu celū cu multū prea micū pentru o asemenea festivitate; apoi prezentarea jubilarulu, încungiurată de familiă și de distinși oșpeți din România, dd. Urechia, Ponī, Ștefănescu și Tocilescu, musica cea escelentă a regiment. Strelitz, șirulu celū lungū de toaste însuflețite, inaugurate de însuși jubilarulu pentru M. S. preagrațiosulu nostru Monarch, continuate de veselii meseni din tôte părțile, cu deosebire cele rădicate de delegații Academiei, și terminate abia în faptulū țilei, apoi plōia de vre-o 150 de telegrame, ce intraū neconținutū, din tôte unghiurile româniei, ba chiarū din îndepărtate alte țeri ale Europei, tôte acestea erau în stare a entusiasma ori-ce inimă românescă.

Încheiămū dar șirurile acestea cu unū scurtū reasumatū alū însemnătății țilei. Și anume:

Serbarea acēsta familiară s'a potențatū la o serbare a româniei:

Serbarea acēsta dovedesce lumei, cum scie prețui poporulū nostru meritele fiilorū sei;

Serbarea acēsta ne înalță inimele la speranța aceea fericitōre, că poporulū, ce iubesc astfelū pre fiū sei, este unū poporū de viētă.

Trăiescă celū sērbătoritū! Trăiescă cei ce l'au sērbătoritū! Trăiescă literatura și cultura poporulu românu, care au datū impulsū la acēstă frumōsă serbare!

Z. Boiu.

RHAETO-ROMANII,

originea și elementele limbii lorii.

(Urmare și fine din Nr. 4).

Precum se vede, Raeto-Romanii au păstrat pentru cuvântul daco-rom. *epistola* vechiul cuvânt *charta*, usitată încă până astăzi la poporul nostru în cuvântul *carte* pentru epistolă.

Prin înfinitiv, participiu și gerundiu se pot în limba raeto-română mai multe frase exprima prin una unica; s. e. arriva (â meis arrivo) á Coira, aviand (dopo havair) visita, las remarcabilitads, partit eu culla via, partit eu culla vie d'fier = după-ce am ajuns la Coira și am vizitată curiositățile, m'am depărtat (am plecat eu) cu calea ferată.

5. Înfinitivul se poate împreuna cu toate felurile de prepozițiuni; s. c. cun far del bain as vain suvenz mal recompensa = pentru o facere de bine căpătăm adeseori o mulțumită (resplată) rea.

6. Gerundiul latin trece în înfinitiv; s. e. studet linguae discodae, el stúbgia per (sau dod), impender la linqua.

7. Cu gerundiul se pot împreuna și verbe auxiliare: el va legiand chantand, = el citește — cântă mergându.

8. Ablativul absolutu său consequent se exprimă prin gerundiu și participiu; prin aceste construcțiuni frumoase și comode se pot introduce nu numai o mulțime de cugete laterale ca frase intercalare într'o frază mai lungă, dar se poate da și unei perioade de mai multe frase o construcțiune mai variabilă și mai plăcută; s. e. Salvada la predgia, chiantet la raspada = după finea predicei au cântat cumuna; creschú úna vouta meis figl, vógl eu prosar = crescând odată fiul meu, voi odichni eu.

Câteva proverbe în limbile

*Rhaeto-romană.**Daco-romană.*

1. Dim cun chi tú vast, et eau dschara chi tú est.
2. L'ocasiun fa il lader.
3. L'hom propona, e Dieu dispona.

1. Spune-mi, cu cine umbli, și eu îți spun cine ești.
2. Ocaziunea face pe Iotru.
3. Omul propune, Dumnezeu dispune.

Rhaeto-romană.

4. Cunter il gust non ais dis-pitta.
5. Non ais tuot or, que chi glüfscha.
6. Cun ils anns vain il jüdizi.
7. Quel chi tuot voul, tuot perda.
8. Cun il temp madúran las úas.
9. Chi rumpa paja.
10. Ogn' ún per se, e Dieu per tuots.
11. La necesità rumpa la ledscha.
12. L'esercizi fa il maister.
13. L'abit nun fa il muonch
14. Bler füm et pac rost.
15. Chi sta bain non s'mora.
16. Per ún plaschair milli dolurs.
17. Havair l'aier da galanthom.
18. Il predicatur as perdet.
19. Viver in bun uniuin.
20. Metter in pasch.

Daco-romană.

4. Contra gustului nu se dis-puță.
5. Nu e totu auru ce luesce.
6. Cu anii vine judecata.
7. Celce totulü voesce, perde totulü.
8. Cu timpulü ne vine maturitatea.
9. Cine rumpe, plätesece.
10. Fie-care pentru sine, și Ddeu pentru toți.
11. Necesitatea rumpe legea.
12. Esercițiulu face măestrulü.
13. Reverenda nu face pe monach.
14. Multu fumü. și puțină flacără.
15. Cine stă bine nu se clătină.
16. Pentru una plăcere o miie de dureri.
17. A avea aerulu de galantom.
18. Predicatorulu s'a perdutü.
19. A trăi în bune înțelegere.
20. A pune în pace.

P. Broștenü.

SUNTÜ ROMÂNII DIN DACIA TRAIANÄ DESCENDENȚI AI COLONIELORÜ ROMANE ȘI AI POPORULUI DACÜ REMASÜ ACI ȘI DUPÄ CUCERIREA ROMANÄ, ORİ NU?

(Fine din Nr. 4).

La Cămpeni din munții Abrudului se află unü dealü de pétră verösă cu numele *Lucia*.

Deasupra Deveii în partea ostică se întinde *dealulü Decebalului*, întru o figură ca și cândü unü omü arü fi culcatü pe spate și arü rădica genunchii în susü.

Ași măi putea servi cu sute de alte numiri locale și topice, cari suntü sinonime cu numirile anticilorü Romanü, dar sumü bolnavü și mi-e grea; scrierea rogü însä pre bărbații

de sciință ai Românilor, se se ocupe de acestu studiu comparativu cu numirile locale din Italia și se dovedescă domnilorū, cari se mândrescu că ei au susținutu acéstă țéră dela descălecarea lorū, ear nu Români, cari după ei arū fi venitu pe furișu în secolulū alū 12 și 13-lea din peninsula balcanică, că ei cândū au venitu aici și până în ziua de ađi nu aveaū numiri nici pentru ăilele Marți, Miercuri, Joi, Vineri și Sâmbătă, ci întocmai ca și: mielulū, fênulū, mătura, pórta, mésa, feréstra, plugulū și carulū le-au numitū și le numescu chiar ca și Slavii, că dar limba lorū e mai multū ca de jumetate slavo-turcă, apoi câte alte vorbe și numiri n'au luatū din limba nóstră, trăgêndu-le pe calapodū maghiarū.

Nu pricepū, cum vine Dlū Gavriilū Téglás se afirme, că Traianū nu arū fi cuprinsū Țéra Făgărașulū, partea Têrnavelorū și nordulū Transilvaniei, ținutulū Someșulū-mare, cândū calea lui Traianū se vede și ađi pe la Becleanū, și Rogerin ne dovedesce, că chiarū și pe la Rodna-vechiă au lucratū Romani minele de argintū, ear pe la Slatina din Marmatia cele de sare; decī dar și dlū Carolū Torma greșesce și prea restringe Dacia romană cu Limesulū Dacicus, care vrea s'elū afle numai pe la Maigradū și Sebeșū, Váralja, Tihonū și tare târđiū până la Ilișna.

Ce e dreptū, Romani anticī, după cumū ne spune și dovedesce învêtatulū Domnū Gavriilū Téglás, au începutū fórte târđiū a avé noțiunī mai chiare despre modulū și folosulū exploatărilorū minerare, și acésta numai pe timpulū republicei.

Cato a fostū celū dintâiū, care a întrodusū sistemulū dărei minelorū în arêndă, dar crescêndū puterea republicei, aceea a datū lucrărilorū minerare unū avêntū mai mare.

Romani anticī au începutū a exploata minele de aurū și de argintū din Macedonia, Bosnia, Asia-mică și Egiptū, și ei au continuatū cu lucrările lorū de asemenea natură și în Hispania.

Pe timpulū lui Nero s'au descoperitū de cătră legionari imperiulū bogatele câmpuri și straturi de aurū din Dalmația, unde s'a continuatū cu lucrarea minelorū chiarū și pe timpulū marilorū împerați Traianū și Adrianū, ambi fiū ai Hispaniei,

din Boetica, cari cunoscându cumă amă dice de acasă reabilitatea lucrărilor minerare aū datū tuturorū lucrărilorū metalurgice unū avēntū mai mare.

Modulū de scrutiniū liberū sēū de urburare, a fostū condiționatū dela concesiunea senatului, în capulū căruia sta ca șefū de secțiune unū Censorū, și de aici „Lex Censoria“.

Censorulū, ocupându-și oficiulū, da minele statului în arēndă prin esclamarea cuvintelorū : praeco locantur, și Vectigal, Vectigalia publica fruenda locare venderene.

Arendatoriī își făceaū prețulū lorū de îmbiere, după numărulū lucrătorilorū, cari puteaū întroduce în mine, fiindū statoritū pentru fiă-care mină maximulū lucrătorilorū, cari se puteaū aplica.

Senatulū romanū a aplicatū încă pe atunci principiulū, care s'a adoptatū mai târziu „Neque sine publicano exerceri posse, et ubi publicanus esset, ibi aut jus publicum vanum aut libertatem sociis nullam esse“.

Întocma după aceste principii și după aceste norme se esercēză până în ziua de ađi, după usulū vechiū eređitū dela moși și strămoși, darea în arēndă a minelorū de aurū din munții apusenī.

Acesta a fostū usulū din vechime și până la constituția Maximiliană, și acesta este și acum, nime nu póte întroduce în mină mai multū de 2 orī 4 metalurgi pe partea întrégă a unui societarū.

Óre cine a conservatū acestū usū din vechime, decă nu descendenții coloniilorū romane și ai poporului dacū, care s'a contopitū în vechiī colonistiī romanī? Și cine sūntū aceia, decă nu Romāniī de astăđi? Căci Huniī, cari aū avutū o vieță numai trecătoare, și Maghiariī, cari până la Stulū Stefanū aū fostū unū poporū aprópe selbaticū, sciu că nu l'aū întrodusū, nici conservatū, deși literații lorū mai târziu s'aū încercatū după principiile lui Hundsorfer a plastografa chiar și tablele cerate, ce s'aū aflatū, numai ca să póta întuneca adevērulū istoricū.

Că Maecenas a dechiaratū tóte minele pentru venitulū fiscalū, pe timpulū lui Tiberiu tóte minele de aurū și argintū s'aū confiscatū de jure fisci pentru erariu, și că tóte dreptu-

rile particularilor s'au nimicită; că pe timpul lui Vespasiană s'au împărțit așa numitulă ager publicus populi Romani și s'au creată fundi fiscales, bona fiscalia, patrimonium Caesaris, patrimonium principis și patrimonium privatum; că pe timpul lui Traiană și Adriană dominiile minerare s'au declarată de metalla caesariana, s'au metalla principis, pre noi numai atăta ne atinge, încâtă chiară și guvernele patriei, cariă au constată mai târziă din Maghiari, întocmai astfelă au procedată, adecă ieră au urmată după usulă adoptată dela noi Români.

Dar nu ne împorță dispozițiunea de pe timpul lui Severă, Antonină Pius și Marcu Aureliu, după cariă chiară și straturile de cretă și minele de sare s'au considerată de „Sed et hi, qui salinas et creti fodinas et metalla habent, publicanorum loco sunt“, pentru că Valentiniană a concesă auri legendi și la privați, și la noi se dice până ađi „a alege aură“, ceea-ce Maghiarii esprimă după terminologia germană *scheiden* prin cuvântulă trasă pre calapodulă loră „sádolni“.

Că Traiană va fi adusă lucrători în mine din Dalmatia, din tribulă pirusteloră, ba va fi adusă chiară din Carara, Athena, Eubea, Lidia, Phyrigia, Numidia, Novae, Elba, Egiptă, Hispania, de pre lângă riulă Tajo, din Panonia, Moesia, Dardania, Tracia, Aquilea, de pe la Verona, Mantua, Cremona, din Cypru, din Sycilia și ex toto orbe romano, ne servece numai spre bine; căci noi Români până în ăia de astăđi avemă familiă între metalurgiă nostri din Abrudă, cariă ocură și în tablele cerate cu numele Pirutiă, Bradna, Breda, Brădeană, Batonă, Cariciă, Verza, pe cândă domniă, cariă ne denegă continuitatea noastră, nu se potă faliă nici cu ună nume familiară din epoca Romaniloră, și cu atătă mai puțină din timpulă venirei loră în acestă patriă.

Pe temeiulă acestora ne permitemă a întreba pre disertante, cum se pôte, de unele numiri locale și topografice de sate și ținuturi, ba chiară și de familiă, din cariă amă aretată numai vre-o câteva, s'au transmisă asupra noastră și au remasă ca a noastră proprietate până în ăia de astăđi, decă nu e

drept, că noi Români sîntem descendenți coloniilor romane și poporul Dacii remasă aici și după cucerirea Romanilor? și decă nu e drept, că acele popore eterogene s'au putut contopi în poporul român? apoi decă nu e drept, că limba rustică romană ar fi mama cea adevărată a limbei romane, din care ier' mai avem vre-o câteva cuvinte din tablele cerate: „segnai = semnai, remasisse = remasese, rededisse = rededuse, eredes = erede, și decă vomă cerceta în C. I. L. 45 an: 218 a. Chrs., vomă afla cuvintele: viro, optumo, dono, Antioco, collegiu, longu, advortu, signu, muru, monumentu, annoru, ear pre la 154 după Christos, epoca aparițiunii tablelor cerate, vomă afla: sapienta, Roma, via, omne, parte, porticu ad stațiune și sorte, și Orelli 4632 habitu, 4955 theatru, 7338 monumentu, 7415 vinu, 7407 sacru, initiu, haru, tertiu, fatu, lenioru, elefantu, meu și câte altele; în urmă decă limba română își are légănulă seu prin Albania și peninsula balcanică, după-cum afirma destul de hebeucă dd. Hundsdorfer, Lad. Réthi et tutti quanti savanți istorici și limbistici de edițiune mai nouă, tăcendă de diletanții György și Láky, ș. a., cari s'au demascat de ipocriți.

Dlă Gavriilă Téglás, omă cu înaltă erudițiune, ară face mai bine remănendă pe lângă sciința sa reală, decâtă să se dejosescă a fi chambelanulă aceloră lingușitori pentru o idee seă ună caprițiă falsă; pentru că pre lângă tóte sforțările loră noi Români amă pestrat datinele și îmbrăcămēntulă poporului roman și amă formată aci o limbă, care este mai bogată în expresiuni decâtă chiară și limba, care ne-a dominat sute de ani, și pentru că noi și astăđi ne numimă cu mândrie Români, ear' nu Rumuni, cum vrea să ne boteze domnulă Hundsdorfer.

În Nr. 1 și 2 ală fôei Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român din anulă 1878 eă amă tractată modulă desvoltărei dreptului montană, și după ce dlă G. Téglás îmi vine acum întru ajutoră, aretându-ne cum împēratulă Traiană a luată administrațiã mineloră de

aură din Dacia în regiulă propriu, aducându aci pirustă des-
teptă în lucrările minerare, ba ne adevăresce, că în Ampellum
= Zlagna a esistată colegiulă aurariarum, făcându-ne chiară
cunoscuți și cu numele procuratoriloră minerariă din Dacia,
pre cari 'i numesce pre rëndu :

1. C. Aurelius Salvianus procurator augusti.
2. C. Sempronius Urbanus procurator augusti.
3. P. Marcinius Marci procurator augostorum.
4. Papirius Rufus procurator aurariarum.
5. M Ulpus Augusti libertus Hermias, procurator aurariarum.

6. Neptunalis procurator aurariarum.

7. Aclius Sestoris seă Sostinus proc. aur., apoi cu alți
doi beneficiari de prin anulă 161 cu numele

8. T. Aurelius Diocles beneficiarius procuratoris, și

9. Satrius Felix beneficiarius Domni et Domnae, și ne
spune, că aceia aă fostă retribuți cu câte 100.000 sestertii, cari
corespundă la suma de 10,000 fl., ba că aceia aveau subpro-
curatori, mai mulți tabulari, adjutori tabulari, dispensatori
seă arcari, subsequens librariorum, registratoră și expeditoră și
așa numiți beneficiari, cari totdeauna se recrutaă dintre sub-
oficerii legionari, apoi că mai eraă aurarii, argentarii, ferarii,
aerarii, plumbarii și legulii aurariarum, se binevoescă a se
esplica, cum acestă ierarhie oficială s'a susținută cu forțe
puține modificări până după anulă 1848. Cine le-a trans-
misă, decă nu descendentiă colonieloră romane, cari sântemă
noi, pentru-că domni, cari ne dispută trecutulă, de sigură
nu o aă adusă cu sine din Asia dela Sir-Dara.

Spre încheiare mai amintescă, că dlă G. Téglás are dreptă,
cumcă din secolulă ală III-lea încóce lucrările minerare ale
Romaniloră s'aă efeptuită în cea mai mare parte prin așa
numiți damnationes ad metalla seă ministerium metallicum
oră cei judecați la opus metalii întocmai după cum se prac-
tisază până în ziua de astăzi în regatulă României; dar se
nu credă, că aceia voră fi fostă nisce criminali comuni, ci

în cea mai mare parte creștini și judei judecați politici, deși după Codex r. C. IV. 47, 9 Digesta XLVIII C 19, 8 ad metallum erau cei greu judecați, ear ad opus metalli aveau nescelanțuri ușore, pentru-că revoluțiunea celoru de asemenea condițiune din Macedonia, și frica ca nu cumva să înstrăineze din aurulă aflatu, a silitu pre guvernulū romanu a nu prescrie pre făcătorii de rele la asemenea opere grele, apoi pentru-că ori și cum, pentru operele minerare se recere ore-care destoinicie, pricepere și îndemănare la lucru.

Crestinii distingându-se de alți muritori cu ore-care inteligență mai mare, au facilitatū romanisarea ținuturilor montane, și eată pentru-ce poporulū din munții apusenii ai Transilvaniei vorbesce până în ziua de astăzi o limbă cu multu mai frumosoă și fără alte amestecături maghiare, ca cei din șesurile țerei. Ba fiindu după lege oprită emigrarea celoru glebae et metallis adscripti și formându aci o familie, eată pentru-ce a crescutū poporulū românū din munții metallici ai Transilvaniei așa spornicu, avându chiaru și în Abrudū Collegium aurariarum, câtu după trecerea furtunelorū din șesurile și văile Daciei să potă repopula totă intinderea Daciei cu poporū românū, care după poporulū și țera de unde au fostu aduși și după genetica lorū originală celto-gallică au datu numele la osebitele triburi, ce le aflămū mai târziu perondându-se prin istoria patriei noastre, de Pacinați, Pacinacite, Cumanii, Bisenii, Bartarii, Cotinarii, Ombriorii, Ombronii, Ansanii, Cazacii, Uții, Celto, Scytha și mai în urmă după idiomulū germanū Walch, Valach, Vaehes, Vlach, toate popore române, respective poporulū românū. Veđi Slav. Alterthümer partea primă față 244, 236, 237, 240—242, și Analele byzantine, slave și maghiare din secolulū alū X—XIII, și Chronicele din secolulū IV—VII—IX, cari ne întărescū, că acele triburi au fostu Românii nostri. Au dóră Anna Comnena nu a spusū adeverulū, cându ne spune, că limba Cumanilorū și a Blassilorū este comună „Sumtisque secum paucis Cumanis accessit communis linguae fiducia — Caeterum Cumanis ducibus usi Blaccis

ad Augustiorum etc. Decî dară Csatóry, Bonfinius și Thurocz au avut dreptu, cându au scrisu, că Cumanii lui Osu și Cutenu = Cuteanu au fostu Români, ear' Bonfinius merge și mai departe, cându recunósce în Historia Pannonică pag. 16, că A. Septemtrione Sarmates quos Polonos, et Geti quos Valohos dicimus, tempestate nostra terminatur.

Pe cându era să încheiù, eată îmi mai vine o idee. Dlù profesorù Pici în lucrarea sa „Die Abstammung der Rumänen“ 1880, vrea să dovedescă cu tótă puterea, că Români din Dacia traiană nu s'au desvoltatù nici odată în peninsula balcanică, nu au emigratù prin suta XI—XIII de acolo încóce, precum este și dreptù, ear' dlù Rössler, Schultzer și Hunfalvi vreaù cu tótă puterea să ne aducă din Pindù și mai scie Ddeù de unde, după cumù diceau odinióră Britanii cându au cerutù ajutorulù Romei: „Repellunt nos barbaros ad mare et mare ad barbaros“.

Slavisti și Maghiari, avëndù fiesce-carele scopurile și interesele lorù specifice politice, ne arù trânti cându într'o parte cându într'alta, și prin acésta întocmai după cum s'a făcutù Hundsorfer de risù înaintea congresulù etnograficù din Viena față cu învêțatulù nostru istoricù și filologicù Bogdanù P. Hașdeù, se facù și ei de risù înaintea Europei, câstigându-și numele de mincinoși și ipocriți. Orî dóră dlù G. Téglás âmlă pe alte cărări, cându vrea se mărturisescă pe temeiulù unor inscripțiuni aflate, că în Dacia lui Traianù nu arù fi pututù să se producă altù poporù decâtù Iudei de cei cu 50 cr., Greci și Egipteni, dar nu Români?

Veți vedé D.-vóstră domnilorù, cărorù vè place a falsifica adevêrului, că preste 50 ani nația vóstră va fi tótă tăiată împregiurù, și că veți forma unù poporù de sperjuri destrăbălați, înșelători, temerari, și că trecutulù vostru de pretinsă nația cavalerescă se va confunda și ingloda în caracterulù jidovescù, care-lù îmbrăcați acumù cu atâta frivolitate.

Cibleșanulù.

INSTRUCȚIUNEA ISTORICĂ ÎN ȘCOLILE MEDII, ȘI CARTEA D-LUI PROF. VASILE GOLDIȘIU: „ISTORIA UNIVERSALĂ PENTRU CLASELE SECUNDARE, VOL. I. EVULŪ VECHIŪ“.

Între obiectele de învățământă din cursulă nostru scolară de astăđi, uniculă — putemă đice de căpeteniă, ce e merită se eserceze specială putere întru a ne cualifica de ómenī în societate, în stată de cetățeni, este: istoria.

Instrucțiunea istorică ocupă o parte de frunte în școlile medii. Și cu totă dreptulă. Ea, efeptuită după adevăratele principii pedagogice, are puterea de a înfluița în modă însemnată asupra intelectuluiă nostru, desvoltându'lă și îmbogățindu'lă cu cunoscințe, cum și asupra inimeiă năstre. Efectulă pedagogicū ală lucrării instrucțiunei istorice este deci: instructivū și eticū.

Și acesta îi e și scopulă. În respectulă părții prime a scopului și lucrării instrucțiunei istorice, istoria e chemată să ne dee o cunăscere sistematică a mersuluiă desvoltării gradate în timpă și spațiū a vieții celoră mai însemnate popóre, din timpurile vechi până acum, și în deosebi a aceloră popóre, cari și-au căștigatū o deosebită însemnătate pentru desvoltarea progresivă a omenimei, introducându-ne în vieță culturală și politică a aceloră. Istoria are mai departe să ne lumineze în acelă modă, ca noi se înțelegem și să judecămū or-ice întâmplare a timpuluiă nostru după causa sa adevărată, ca se ne putemă orienta și să înțelegemū, că între anumite împrejurări date ce idei trebuie și potū să ajungă la dominație. În vederea părții a două din scopulă și lucrarea instrucțiunei istorice, istoria are se ne desvólte pe basa avutuluiă intelectualū căștigatū ideile și sentimentele morale și estetice, și se ne întărăscū în ele pentru formarea unuiă caracterū nobilū.

Accentuând astfelă scopulă și problema instrucțiunei istorice, dela sine e înțelesū, că trebuie să accentuămū tare și însemnătatea și importanța manualeloră bune de istoriă, manuale, cari astfelū să fie întocmite, încătū să se ajungă scopulă.

Ce e dreptă, propunerea istoriei și rezultatele instrucțiunii de pe acestă terenă sântă multă pendentă de individualitatea profesorului. La nici ună studiu nu se valoréză în instrucțiune individualitatea profesorului atâtă de multă, ca la istoriă. Pe lângă acésta însă multă contribue la realizarea scopului instrucțiunii istorice și manualulă. Dămă deci cuvenita importanță manualului de pe terenulă acesta „Istoria universală pentru clasele secundare“ de Vasile Goldișiu, prof., din care a apărută până acumă evulă vechiu. Nu putemă decâtă să ne bucurămă de apariția lui.

Amă și simțită lipsa unui bună manuală. Ne vomă ocupa în cele următore cu principiile pedagogice ale adeveratei instrucțiuni istorice și ne vomă da séma și asupra cărții dlu Goldișiu. Înainte de tóte trebuie să constatămă, că cartea acésta nu este originală. Este o traducere a cărții „Világtörténelem a közép-tanodai használatára“, irta Dr. Mangold Lajos. (Cartea lui Mangold este apoi și ea deasemenea o prelucrare după istoria lui Dav. Müller). Autorulă cărții nóstre dice în prefață: „Cartea nu este cu totulă originală. Împărțirea și adaptarea ei pentru usulă scóleloră secundare amă luat-o din manualulă dlu Mangold“. Noi trebuie să dicemă, că nu e de locă originală. Nu numai împărțirea e luata din cartea lui Mangold, ci tótă tractarea. Puțină schimbare s'ar putea observa lá începută pe vre o câteva pagine. Încolo e apoi tocmai ca la Mangold, afară de §. 5 din istoria romană, care nu este la Mangold, și apoi ilustrațiunile. Era bine, decâtă autorulă ară fi arétată pe prima pagină a cărții, că este tradusă ori prelucrată după Mangold.

În partea, ce a apărută până acum, ni se dá istoria evului vechiu. Să tractéză în ea: istoria popóreloră orientale, a greciloră și a romaniloră până la epoca împărăției romane. (Atátă cere planulă de învățământă pentru classa IV gimn.). Înainte de tractarea istoriei aceloră popóre ni se daă pe pagina 1—7 în scurtă noțiunii generale despre istoriă și istoriografiă, ear dela pag. 7—25 se espune pe scurtă istoria

popórelorú vechí orientale, pag. 25—78 mai pe largú a grecilorú și pag. 79—134 a románilorú, sfêrșindu-o cu lupta dela Actium (anul 31 dupá Christosú). Sântemú pe deplinú mulțemiți cu principiulú observatú în tractarea materialulú istoricú, de a se lua adecá fórte pe scurtú istoria popórelorú vechí orientale și de a se pune pondulú principalú în evulú vechiú pe istoria Grecilorú și a Romanilorú.

Alegerea materialulú istoricú și modulú de prelucrare a lui este, în generalú luatú, conformú postulatelorú pedagogice. Și aci trebuie se recunóscemú deosebita valóre pedagogicá a cărții pe față. Prin istorie dorimú sê cunóscemú mersulú dezvoltárei gradate a vieții popórelorú, adecá istoria popórelorú, pentru ca din studiulú acesta se ne putemú câștiga pentru vieță unú punctú clarú de privire, dela care se vedemú totulú, întrégá realitatea, ce sê desfășurá înaintea nóstrá, în lumina sa adeveratá, ear pentru inima nóstrá sê ne asigurámú acea căldurá, care sê ne încáldéscá spre fapte bune și frumoșe. Istoria în sensú largú este suma întâmplárilorú întregei vieți a tuturorú popórelorú de pe páméntulú cunoscutú. Istoria în sensulú acesta e însă imposibilú sê se facá în cursulú scolarú. Materialulú istoriei este de o parte cu multú prea vast, eará de altá parte nici nu e trebuință de atâtú. E destulú decá tractámú istoria popórelorú mai însemnate. Și din istoria acestorú popóre éráși relevámú mai pe largú numai acele părți, cari mai multú cuprindú astfel de idei și fapte, ce și-au avutú desfășurarea cu o influință organizátore asupra aceluiași poporú, cum și asupra altorú popóre, și cari părți îndeosebí sântú cualificate, se caracterizeze vieța poporului din unú anumitú timpú. La instrucțiunea istoricá, ee avemú sê o facemú în învățáméntulú gimnasialú, trebuie sê ținemú contú, că avemú de lucru cu școlari, cari au sêși câștige o culturá generalá multilateralá, și sêși formeze caracterú moralú, și nu sê se facá specialisti în istoriá. Trebuie să alegemú deci anumitú materialulú de istoriá, care sê coréspundá cu gradulú de culturá alú elevilorú, cu scopulú instrucțiunei gimnasiale

și cu scopul special al instrucțiunii istorice. Să dăm atâtu câtu e destul, ca scolarii să-și reconstrueze o iconă completă a vieții diferitelor popore. Greutatea cea mare a întocmirii manualelor de istorie zace tocmai aici. Arta de a scrie manualu bunu de istorie constă tocmai în a scii ce anumitu să fiă alesu din vastul câmpu al istoriei, pentru ca instrucțiunea istoriei să fiă împreunată cu unu folosu adevăratu pedagogicu și să nu aibă de scopu și de urmare o învățare de modă, prin care să se ofere scolariulu cunoscințe, cu cari la anumite privilegii să se pôtă mândri, și să pôtă culege admirațiune recitând la date istorice. Biografiile și descrierile vieții monarhilor, schimbările de tron, intrigile de curte, conjurațiile, cu toate numele persónelor, ce au fostu părtașe, resbelele și păcile cu numirea sutelor de generali, cu numărul trupelor, al tunurilor seú al efanților și alte amenunte, descrierea atacurilor, ce au fostu întreprinse, cu numărul morților, răniților și prizonierilor și câte alte multe istorisirii de felulu acesta, ce privescú mai numai partea esternă a vieții unui popor, ce e dreptu și interesante pentru unulu seú altulu, cu de cari mai alesu se ocupă instrucția istorică în școle, nu au nici o putere adevăratu cultivătoare. Astfelu de lucruri potú fi cetite de unulu seú de altulu, pentru ca să se amuseze cu cetirea lor. Din ele de locu însă nu vomú puté vedé viața popórelor, nici cauzele ce au produsu progresulu popórelor și progresulu socialu. Nici nu ne vomú putea stabili din astfelu de materialu istoricu principii pentru conduita noastră. Astfelu de fapte și date nici nu se potú organiza și pune în sistem. Și tocmai în acele date istorice, cari au aptitudinea de organizațiune, zace puterea adevăratu instructivă și educativă. Tocmai în privința asta suferú atâtu manualele de istorie, câtu și instrucțiunea istorică de astăzi preste totu. Aici e defectulu celú mai mare, prea se restringú, adecă numai la date seci din istoria vieții esterne a popórelor.

Vrându a face însă adevărată istorie, nu ne putemú mulțemi numai cu partea esternă a vieții popórelor, ci trebuie

să ni se dea mai multă istoria vieții lor interne, istoria lor culturală, a vieții lor naționale. — Spre acest scop în istoria vom avea să espunem pe larg: forma și modul de guvernare a popórelor, fără de a ne estinde însă prea pe larg asupra persónelor, în ale căror mână a fost guvernarea concređută; forma și modul de organizare a bisericeii, arătându și ce putere a esercitată biserica asupra poporului, și descriindú ceremonialul cultului, credințele și ideile religioase, ca pe totú atâți factori, cari au determinatú acțiunile popórelor; apoi raporturile sociale dintre diferitele clase, ce alcătuiescú unú popor; datinele și obiceiurile, cari determină vieța popórelor în și afară de casă; miturile și superstițiunile; morala teoretică și practică; sistemele comerciale; artele industriale; starea culturală intelectuală la tóte treptele poporului; sistemele de educațiune; gradulú culturei estetice în tóte ramurile, în arhitectură, pictură, sculptură, musică, poesie și alte produse ale fantasiei poporului; și în fine și vieța de tóte ȓilele a poporului. Tóte aceste momente se fie espuse în măsura, care se cere, pentru a fi reprezentatú tabloul în receruta claritate. Și se fiă astfel înșirate și tractate, ca pe toți acesti factori se-ı vedemú ca părți corelative ale unui întregú completú. Eară în acestú completú întregú se ni se înfățișeze în modú clarú armonia și necsulú causalú dintre toți acesti factori, încátú se ne facă se înțelegemú, că diferitele întemplări și fapte staú în strinsú raportú unele cu altele, și că o stare de lucruri a fostú totdeauna produsulú unei alteia. Acestú felú de istoria o amú puté numi „sociologiă descriptivă“, carea singură ne póte da adevărate învățături pentru vieța, ni arú fi magister vitae. Numai cu ajutorulú unei astfelú de instrucțiuni istorice putemú înțelege timpulú trecutú cu faptele și întemplările desfășurate în elú, și putemú se ne dămú séma asupra celui de acumú. Putemú se totú povestimú de Alcibiades și Pericles, de Caesar și Pompeius, și scolariı nu vorú puté înțelege insemnătatea acestorú bărbați, activitatea și influința lorú în istoria Grecilorú, respective a Romani-

loră, decât nu cunoscă împregiurările timpurilor, în cari aceia au trăit.

Amă disă, că între diferiții factori, cari alcătuiesc viața poporului, precum și între diferitele fapte, în cari se desfășură viața lui, există ună necă causală. Și pre acesta istoricul trebuie să ni-lă descopere astfel, ca noi să-lă simțim, să-lă vedem. Nu mai puțină necă causală există și între epoce și perioade ale istoriei popórelor, ce urmăză unele după altele. Între diferitele epoce nu este numai ună raportă de succesiune în timp, ci raportă de causă și efectă. Fă-care epocă a servită celei următóre cu motive de dezvoltare. Fă-care epocă a fostă totodată și epocă de tranziție pentru alta următóre. Progresele ajunse de o epocă, sântă rezultatul altora și causa ieră a altora. Și aici istoriograful trebuie să fiă cu grije, ca să urmărească firul conducătoriu, pentru ca noi să putem vedé, cum în adevără o epocă din istoria neamurilor este produsul unei alteia premergătóre, și acasta ieră producătóre unei alteia viitóre. Dezvoltarea succesivă a genului omenescă în decursulă istoriei sale se póte asemena în privința acasta cu dezvoltarea vieții organice peste tot, și specială cu viața individului, în care apoi să și póte privi în forma acesteia. După cum individulă ca microcosmos și urmăză procesulă seă de dezvoltare după anumite legi fiziologice și istorice, totă astfel și genulă omenescă ca macrocosmos. Astfelă apoi istoria dezvoltării individului este numai o copiă a istoriei omenimeii. În dezvoltarea progresivă a individului să observă anumite stadii (copilăria, junia și bărbăția). Aceleși stadii, cu aceleși note caracteristice de viață, se potă distinge și în istoria dezvoltării omenimeii. Popórele orientale, la cari avemă se căutămă légănulă omenimeii, reprezintă d. e. copilăria, adică acelă stadiu de viață, în care omulă este stăpănită în modă inconșiu mai numai de natura esternă, și mai exclusivă numai împresiunile aceleia 'lă conducă și 'lă determină în săvêșirea faptelor, și în care stadiu mai departe omulă se caracteriséză prin supunerea sa autori-

tății celui mai tare. Popóarele clasice represintă junia, adecă acea stare, cândú fantasia la omú ia avéntú, cercă se cástige lumea esternă în stăpánirea sa, și se crede că o poșede, și condusú de acésta conștiință, cercă se se valoreze câtú mai tare în lume, respingéndú totú ce este afară de sine ca pe ceva străinú. Lumea crestină în sfêrșitú representă stadiulú bărbăției mature, adecă starea, în care omulú lasă multú din subiectivitatea sa egoistică și se încercă a se pune în armoniă cu lumea, care'lú încungiuură.

Și după cumú în vieța individulú unú stadiu este determinatú de celú premergătoriú, totú astfelú și epocele din vieța popórelorú, a omenimeí.

Datorința istoriografului este acum, ca elú să îngrijescă a tracta astfelú materialulú istoricú, încátú cu înlesnire se reiesă la ivélă acestú necsú causalú dintre diferitele epoce istorice. Numai din o astfelú de istoriă vomú înțelege mersulú și desvoltarea naturală, progresivă a vieții popórelorú. Și în chipulú acesta numai vomú ajunge se înțelegemú progresulú socialú de astăzi alú omenimeí.

Asemenându acum aceste principii generale de istoriografiă pentru usulú șcólorú medii și de adevărata instrucțiune istorică cu cele aplicate în cartea domnului Goldișiu, avemú se constatămú cu plăcere o apropiere bună a principiilorú pedagogice cu feliulú alegerei și espunerei materialulú istoricú din cartea din cestiuine. Este bine alesú și grupatú în acéstă carte atátú materialulú istoricú, luatú din vieța esternă, câtú și celú luatú din istoria vieței interne a popórelorú istorice. De asemenea și firulú necsulú causalú este bine și cu îngrijire condusú. În privința asta în puține locuri se află scăderi. Manualulú acesta va avé deci hotărítú — la olaltă cu înțelepciunea profesorului — se favoriséze instrucțiunea istorică a evulú vechiú. Și prin acésta amú dobânditú unú mare câștigú în instrucția istorică la șcólele nóstre, mai alesú că evulú vechiu are din întrégă istoria cea mai mare valóre pedagogică pentru școlă. În evulú vechiu aú tráitú

acele popóre, din ale cărorú instituțiunii și cultură s'au alesú fructele ca elemente pentru o nouă vieță a omenimei, începută cu închegarea popórelorú istorice de astăzi în state. Teocrația hebraică, șcôla ellenică și statulú romanú au datú basă și formulele pentru o nouă eră, eră începută cu întrodúcerea creștinismulú.

Împărțirea materialulú în perioade, acestea în paragrafi, cari apoi ierá sântú subîmpărțiți în părți mai mici, în modulú cum ni o presintă cartea, contribue la învățarea ușorá și clará și favoriséză chipulú de orientare în materialulú istoricú învățatú. În privința acésta amú avé de observatú la felulú periodisárei istoriei Romanilorú. Anume, erá de doritú, sê se fi întrodusú în loculú împărțirii vechi a periodulú alú II din istoria Romanilorú, după care aceea se începe cu restabilirea unității interne și cucerirea Italiei (509—270 înainte de Christosú) împărțirea nouă, după care periodulú alú II-lea ține dela anulú 509 numai până la anulú 366, adecă, se începe cu lupta pentru restabilirea unității, și se încheiá cu realizarea și stabilirea unității și a constituției statulú romanú. Rațiunea acestei împărțiri e mai plausibilá. Cu anulú 336 înainte de Christosú se încheiá lupta pentru nișce idei. După aceea se desfășurá alte tendințe în lupta poporului romanú. Astfelú apoi marcarea epocei la acelu anú devine fórte naturalá. Periodulú alú III-lea s'arú începe cu anulú 336 și ține până la anulú 133 înainte de Christosú.

La sfârșitulú fiá-căruiú periodú, cartea ne dá câte unú tractatú din istoria culturalá și a civilizațiunei. Procedura acésta la manualele de șcôlă e o chestia, despre care se discutá încă multú. Sântú mulți, cari o sprijinescú; sântú însă și de aceia, cari o combatú. În privința acésta sântemú de părerea autorului. Arú fi fostú de doritú, ca autorulú sê fiá scrisú la finea fiá-căruiú periodú și câte unú scurtú resumatú, în care se fiá accentuatú ideile conducátore ale aceluú periodú și sê fiá caracterisatú în scurtú, lupta purtatá pentru acele idei.

Dlă Goldișă a lucrată, după cumă amă mai amintită, cartea sa după istoria lui Mangold. Cartea lui Mangold este astfelă întocmită, că stă în legătură cu cărțile de lectură din clasele inferióre ale gimnasiiloră maghiare. Care va să șică, Mangold scrie pentru școlarii din clasa a IV. gimn., despre cari însă scie, că înainte de a începe istoria evului vechiă au avută privilegiulă să învețe anumite părți din istorie din cărțile de cetire întroduse. Mangold d. e. amintesce în cartea s'a numai după numire părțile mitologice din istoria Greciloră și a Romaniloră, tradițiunile și fabulele istorice (Sagen), fără cari nu putemă trece peste istoria originii nici unui poporă, fără a le mai spune și cuprinsulă. Elă are motivă pentru acésta. Le presupune sciute lucrurile acelea. Maghiarii și-au întocmită pentru școlele loră și cărțile de lectură după cerințele planului de învățământă. În acelea obvină tóte acele părți din istoriă, pe care Mangold numai le amintesce, frumosă tractate. Ilă înțelegemă deci bine pe Mangold. Pentru împregiurările școlei nóstre însă, cartea cumă a întocmit'ó Mangold pe a sa, nu se potrivește. Noi nu avemă încă cărțile acelea de lectură, cari prin cuprinsulă loră se întregescă înștră în tóte aceste părți. Nici nu putemă deci scóte părțile acelea din istoriă, cari au o mare însemnătate în istoria poporului grecă și romană.

Noi trebuie să-le spunemă și înțelesulă. Dlă Goldișă însă și dănsulă le amintesce numai, ca și la Mangold.

Geografia Greciei și a Italiei e prea defectuosă tractată.

Ară fi să mai amintimă și unele scăderi ale cărții în ce privesce partea mai specială. La pagina 4 se înșiră sub numirea: „Soiurile de ómeni“ diferitele rase. Nu e bună numirea „soiă“, ci *rasă*. La numirea rasei: „de prin pregiurulă mării medit.“ să se fi pusă și numirea lui Blumenbach, „Caucasică“, ca mai obicinuită. Decă s'a înșiratu la grupa „Semiți“ — tóte popórele, cari aparțină acelei grupe, atunci să se fi numită și „Arameii“.

La pagina 8: Nu e de însemnătate, că unii dintre acești regi (regii egipteniloră din sem. XII) însemnaă hotarele cu-

ceririloră dinspre sud prin nesce stîlpî tăiați... *obelisce*, că sub acești regi hotarele cucerirei loră s'au întinsă spre sud până la cetățile: Semne și Kumme și până la obeliscele situate în văile Vadi Halfar și Quosseir. La pagina 48 se ȃice: „Darius trecînd Bosforulă și poruncindă usurpătoriloră grecesci, ca 2 luni de ȃile se păzescă podulă, plecă spre Dunăre și trecîndu-o și pe acêsta, înaintă în ținuturile Schițiloră“. Se ȃice aici, că Grecii au avută sē păzescă podulă de pe Bosfor. Nu podul dela Bosfor, ci pe celă de pe Istru aveaă Grecii sē'lă păzescă ! În unele locuri vrîndă autorulă sē fie cruțatoriă în descrieri, îngreuněză înțelesulă tractărei și o lipsesce de legătură logică; d. e. la pag. 11. și la pag. 12. La pag. 28 sub numirea unui paragrafă: „Factorii consciinței unității naționale“ se descriu ideile și credințele religioase, credința despre facerea lumei, ȃeitățile, jocurile, amphiktyoniele și oraculele Greciloră. Nu e corectă, că acești factori din viața Greciloră se pună sub numirea amintită. Trebuia sē se fi arătată tôte acelea mai întăiu ca lucruri istorice, și numai la urmă putea veni autorulă și sē facă conclusiunea, că tôte acele momente din viața poporului grecescă sîntă de a se considera de factori ai consciinței unității naționale a greciloră. Caracterisarea bărbaților Themistocles și Aristides nu e destulă de bună. Nu-î vedemă de ce ară trebui se-î vedemă, și adecă pe Themistocles de inițiatorulă și luptătorulă adevăratei democrației la Greci, eară pe Aristides, contrară acestuia în principii, de susținătorulă principiiloră conservătoare. Din o astfelă de cuprindere a acestoră doi bărbați înțelegemă ușoră și esilarea lui Aristides, ceea-ce însă din carte nu-o prea vedemă.

Între reformele lui Servius Tullius nu se amintesce împărțirea nouă a orașului Roma în 4 triburi, făcută în loculă împărțirei vechiă în 3 triburi.

Se vede, că autorulă a intenționată sē scrie tôte numele și numirile străine în forma loră originală. N'a remasă însă consecuentă. Și acêsta e o scădere în ună manuală de școlă. Astfelă de esemplă se scrie: Korintus (pag. 26) și Korinth

(pag. 24, 26) Peloponnesos (p. 26) și Peloponnes (p. 26), Pindos (26) și Pindus (26), Tyranos (40) și Tyranis (48), Bosporus (41) și Bosfor (48), Karthago (101), Karthagine (102) ș. a.

Limba e bună și ușoră; ici colea însă și de excepționată! Astfel d. s. „Apa lui (a Nilului) înlocuesce plóia, și noroiul rămas în urmă-î e cel mai bun „nutreț pământului“, în loc de „îngrășare (pag. 2)“. Poporul desbinat astfel în mai multe seminții (pag. 28) în loc de împărțit. „Întregul poporul Atticeî era împărțit în 4 seminții“ (phile)“ (pag. 82) în loc de clase. „Drugî de fier“ în loc de „rude de fer“ ș. a. Totu din acéstă dinastie a zidit Amenemha III lacul Moeris și minunatul palat cunoscut sub numele de Labyrinth,“ (pag. 8) vrëndu să dică: Totu din acéstă dinastiă a fostu Amenemha III (e vorba de regii Egiptenilor din dinast. XII,) carele a zidit lacul. „Impoporarea Italiei s'a întemplat din spre Nord spre Sud. Astfel cei mai vechi locuitorî ai pământului sântu cei dela Sud.“ E greu de a afla din aceste două dicerî, cum devinî cei dela sud locuitorii cei mai vechi ai Italiei.

Adiustarea cărțî e bună.

Resumându acum observările critice, constatū: cartea din cestiune în partea sa principală — alegerea și întocmirea materialului istoric — e foarte bună, prelucrarea specială însă a materialului mai e însoțită și de scăderi. Scăderile însă sântu neînsemnate în comparație cu partea sa bună, și la o eventuală nouă ediție se pot îndrepta. O recomandū cu căldură pentru de a fi folosită în școlele nóstre medii.

Dr. Iosifū Blaga.

NAVIGABILITATEA OLTULUI.

Stările economice, în cari se află unu poporū, ba gradul seū de cultură în generalū, se póte cunosce cu destulă siguranță din stadiulū, în care au ajuns mijlócele sale de comunicație; căci ce sântu aceste altceva, decâtu urmări și totodată și condițiuni ale civilisațiunei? Popórele selbatice nu au drumuri și șosele, dar nici nu le cunosc lipsa, pentrucă la ele tre-

buintă de a comunica în depărtări nu există. Popóarele, cari înaintează, 'și acoperă țera cu o desă rețea de drumuri, pe uscat și pe apă; popóarele în decădintă negligă drumurile existente și nu zidesc altele nouă.

Cele mai simple și din acea cauză mai însemnate drumuri, ce însași natura ni le arată, sântu rîurile. Mai întâiu întretinerea unui drum de apă este mai puțin costisitoare, apoi mediile de transport sânt simple și ușor de construit, punerea lor în mișcare, în urma fricțiunei minimale, reclamă mai puțină forță mobilisătoare, decât același lucru pe șosele sêu și drumuri de feră; și tóte aceste conlucră, pentru a timbra transportul pe apă ca mai eftin și mai comod.

Acéstă cunoscintă a condus popóarele civilisate din anticitate la desvoltarea comunicațiunei pe apă. Navigațiunea pe rîuri și canaluri era în flóre la Chinesii, Egypteni și la Romani; în evul mediu esclau pe acestu teren Hollandesii și republicele italiene; au urmat în timpul mai nou Franca, Anglia, America septentrională, apoi Germania, în fine Austria. Dar noi cei din „felix Hungaria“ și Transilvania unde ne aflăm? S'a lucrat și aci, dar Transilvania în specialu sigură nici în punctul acesta nu a putut progresa. Adevărat că pe Mureș și Someș umblă plute și luntri, dar preste stadiile copilăriei nu au trecut navigațiunea pe aceste rîuri. De totu înderet a rămas însă Oltul, care ne leagă directu cu Dunărea, o împregiurare de cea mai mare importanță. Unele greutăți oferite de terenul, prin care Oltul și-a opugnat calea sa, în deosebă unde linia Carpaților a fost spartă de irresistibila tendință de mulți seculi a rîului de a ajunge iar la mare, ce lui i-a datu nascere, aceste greutăți, analóge celor delă Pórtă de feră a Dunărei, au făcutu, că acestu drum naturalu pân' acum n'a fost întrebuintat.

Dar tehnica modernă nu cunoște impedimente. Stâncile, ce oferă navigațiunei impedimente, se aruncă în aer; apele unde își împrăscă undele pe terene late, devenind astfel prea puțin afunde, se silesc prin ziduri longitudinale a

întra în noul drum, prescris de inginer, și eată, acelu
rîu, ce până aci amenința cu mörte pe cutezătorul luntraș,
acum pörtă cu indulgență bunurile omenesci, încredințate lui,
a le transporta din un loc la altul.

Idea de a face Oltul navigabil nu e nouă. Ba chiar
și în una din adunările generale ale Asociațiunei noastre trausilvane, și anume la 16/28 August 1889 în Făgărașu dl
Dr. Maior profesör la Bucuresci (Ferestreu) a atins chestia
acesta prin puține cuvinte, arătându cum noi Românii am
putea trage frumoșe foloșe din navigabilisarea rîului amintit.

Mai mult decät noi însä s'au ocupat confrății nostri Sas
de bunăstarea materială a neamului lor. Este cunoscut, că
linia drumului de feru Sibiu — Turnul-roșu, care în scurt
timp va fi terminată, mai cu sémă prin silințele lor a fost
pusă în lucrare. Și vedem, că și prin spriginirea proiectului
navigabilisarei Oltului caută legături cu România, și ascéptă
dela regularea lui un dublu avantaj, și adică: cucerirea
unui nou loc de consum pentru produsele lor industriale,
și apoi rădicarea Sibiului. Deja înainte cu 6 ani unul dintre
cei mai distinși ai lor bărbați, Dr. Carol Wolff, actualul
director al bancei „Sparcassa“ din Sibiu, a fost publicat
o broșură, în care analiza navigabilisarea Oltului ¹⁾, fără a afla
însä doritul răsunsetu nici chiar la connaționalii sei. Altcum
stăm astăzi!

Inginerul Nicolau de Marcovici din Viena a primit
dela guvernul ungurescu și român preconcensiunea naviga-
bilisarei Oltului. Ba cel dintâiu i-a asigurat cam deodată
și 1500 fl. și ajutorare la compunerea hartei și facerea pro-
iectelor privitoare la regularea și navigabilisarea rîului din
partea inginerilor de stat. Doi ingineri militari au fost
oferiți și de către guvernul român, spre a spriginii lucrarea
dlui de Marcovici. În 6 Martie a. c. acestu domn, însoțit
de un trimis al guvernului ungurescu și luntrașii de lipsă,

¹⁾ „Aktenmässige Darstellung der Geschichte der Altschiffahrt“.

să imbarcà într'o luntre de ferù în Făgărașu și o apucà la vale, — o călătorie de explorare a văii Oltului; la locuri potrivite a cercetatù profilele, a măsuratù iuțela apei curgătore și a rădicatù unele cuote de nivelù mai însemnate. La Turnul-roșu sè asocià expedițiunei și trimisulù guvernului românù. Se dice în specialù, că actualulù ministru alù lucràrilor publice din România dlù Olanescu arù favorisa fórte multù proiectulù aducerei Oltului în stare navigabilă. După o călătoriă fórte obositore de 13 zile, la 19 Martie inginerulù Marcovici ajunse la Turnulù-Măgurele, loculù unde Oltulù întră în Dunăre. Basatù pe măsurările făcute, verdictulù conducătorului expedițiunei sună astfelù: „Nu se află în tótă Austro-Ungaria unù riu mai mulțemitorù decâtù Oltulù. Delăturândù petrile și vadrurile, spărgendù stânca ce se află la loculù Cozia în riu, acum deja, fără regulare mai radicală, ai putea circula cu vase; și e neesplicabilù, cumù unù riu așa minunatù din punctù de vedere alù economiei naționale și alù frumșetei naturale a potutù fi negles până într'atâta“.

Acum dar fiindù convinși, că regularea Oltului nu ofere multe pedeci lucràrilor tehnice, sè pôte deci efeptui cu jertfe materiale moderate, sè facemù unù pasù mai departe și sè ne întrebămù: Oltulù mai fost'a elù navigatù? Sântù condițiunile tehnice, financoiale și comerciale de atare natură, ca ele se facă posibilă și rentabilă regularea Oltului?

La răspunderea întrebàrilorù acestora vomù urma în generalù unei prelegeri ținute în Decembre 1891 de deja numitulù Dr. Wolff în localulù dela „Bürger- und Gewerbeverein“ din Sibiiù.

Prima scire despre navigarea pe Oltù o avemù de acum aprópe 700 anì, cândù regele Andreiu II. a datù ordului cavalerilorù germani dreptulù de a ținé șese corăbiì pe Oltù. Ca sè nu facemù însè prea multă istoriă, trecemù camù 600 de anì după datulù amintitù mai susù. La 1784 marele comerciantù Pürker din Sibiiù mergea cu corăbiile sale, încàrcate cu ferù și produse ale industriei transilvane, pe Oltù

la vale, apoi până la Galați și la Marea-négră. La 1788 administrația militară, care avea să îngrijescă cu proviantă armata generalului austriacū Principe Coburg, aflătoare pe atunci în Muntenia și portându răsboiū în contra Turcilor, transportă preste 7000 măji victuale, nutrețū și lemne de focū dela Turnulū-roșu pe Oltū la vale. Spre scopulū acesta aū fostū întrebuințate 80 corăbiū, mai mari și mai micī. Transportulū era fôrte multū îngreunatū prin împregiurarea, că afară de mărfuri corăbiile trebuiaū se iee cu sine totdeuna și pe ómeniū, cari după plutirea la vale trebuiaū să tragă corăbiile cu multă greutate iar până la Turnulū-roșū, unde de noū eraū încărcate și espedate. După pacea dela Sistova (1791) navigațiunea pe Oltū, celū puținū ce privesce linia Turnulū-roșu-Rimnicū, locurile cele mai periculóse, căđū iar în letargiă.

Dar idea navigațiunei pe Oltū totuși eși iar la iveală, formându-se la 1837 în Sibiiū o societate de 8 bărbați (între aceștia și 2 Români: avocatulū Georgiu de Aronū și comerciantulū Nicolaū de Guma), cari spre scopulū acesta adunară 4000 fl. Doue corăbiū, încărcate cu câte 150, resp. 250 măji de șine de ferū erarialū ardelenescū, plecară sub conducerea inginerulū Schuster în Septembrie alū aceluī anū dela Turnulū-roșū spre Rîmnicū. Pe lângă tóte împedimentele, ce oferū stâncile dela mănăstirile Cornet și Cozia, drumulū la vale reeși fôrte mulțemitorū; dar și de astădată transportulū vaselorū în contra curențului riului, dela Rîmnicū până la graniță ardelenescă, atâta muncă reclamă, încătū 10, 15, ba la locuri mai grele și 30 de ómeni eraū necesari, pentru a le trage pe rîū însusū.

Cu nebăgarea în sémă a împregiurării din urmă se constitū 1838 totū aici o societate pe acțiū, cu scopulū de a naviga Oltulū. Capitalulū a fostū preliminaratū pe 50,000 fl. subscripțiū însă nu s'aū făcutū fără de 20,700 fl. Cu acestia se începū întreprinderea. Corabia primă, încărcată cu 50,000 măji șine de ferū, cu produse ale industriei textile, și cu

marfă de funar, cismar ș. a. plecă, iar sub conducerea inginerului Schuster și a comerciantului grec Constantin Dem. Stefanie, la 2 Iun. 1839, dela Turnul-roșu și ajunse în 48 ore de drum la gura Oltului. Un alt vas fu espedat la 1840 cu feră și alte mărfuri la târgul dela Riurenî din jos de Rîmnicu. Fiind capitalul societății cu mult prea mic pentru a lucra cu câștig, ea se dissolvă, după o existență de 4 ani, la 1842. Causa principală a nerentării era greutatea de a aduce vasele iar la Turnul-roșu; e ușor de înțeles, că era imposibilă a rumpe o sumă ore-care din capital, spre a regula cursul rîului.

Și nici nu se poate accepta acesta dela o societate privată. Regularea unui rîu se ține de acele lucrări *publice*, la cari, din cauza fructificării prea mici a capitalelor investite în întreprindere, persoane private numai cu greu se vor angaja. Da, după ce rîul va fi făcut navigabil, atunci sigur că capitalul privat va căuta investițiune în întreținerea comunicațiunii pe noul drum de apă. Privim dar de o lucrare publică navigabilizarea Oltului, și nimeni altcineva nu va fi în stare a o efectui, decât cele doue state, interesate în cauză, România și Ungaria ¹⁾. Interesul din partea ambelor pare-că nu lipsesce, cea mai bună dovadă e spriginirea din partea lor a călătoriei de explorare a inginerului Marcovici. Una condiție este dar *conlucrarea* ambelor state, cealaltă tot atît de importantă: *încetarea războiului vamal*, ce este între ele. Fără de aceste două ori-ce lucrare ar deveni ilusoriă.

Principalul impediment al navigațiunii pe Olt, după cum am vădit mai sus, afară de stîncile dela Cozia, Cornet și Clopot și unele locuri prea puțin afunde, este rezistența, ce

¹⁾ Acest punct de vedere îl combate inginerul Petru Iosif Frank în scrierea sa: *Gegenwart und Zukunft der Siebenbürger Sachsen*. Sibiu 1892. Frank ține: Ce privește navigabilizarea Oltului, noi stăm tot la începutul începutului, și acceptăm ca altul, adică guvernul — se ne deschidă acel drum de apă, care *nouă* ne trebuie în prima linie și prin urmare *noi ingineri* (Sasi) ar trebui să-l punem în lucrare.

rfulū pune în calea vaselorū, cari mergū la dealū. A întrebuiņa ca motorū, ómenī cari mergēndū ei înșiși pe uscatū tragū de funī corābiile după sine, acēsta reclamă spese nesuportabile. A întrebuiņa spre acēstū scopū motore animalice iar nu sē rentēzā, cāci animalului trebuie sē'i faci drumū, pe care sē mérgā, și acesta iar costā parale. Vapóre cu róte (Raddampfer, bateau à roues) și vapóre cu șurubu (Schraubendampfer, vapeur à hélice) parte pentru repediciunea contracurentului, parte pentru afunđimea mică a apeī, aici nu arū fi aplicabile.

Se formulă decī de sine întrebarea: există unū mijlocū potrivitū, prin care corābiile potū lucra cu succesū în contracurentului apeī?

O. Boiu.

(Va urma)

DELA ACADEMIA ROMÂNĂ.

Din prețioșele lucrări, ce le-a publicatū Academia Română în timpulū din urmă, însemnāmū:

1. *Documente privitoare la istoria Romānilorū*, culese de Eudoxiu de Hurmuzachi; Volumū II, partea III, 1510—1530. Cu unū apendice de documente slavone 1510—1527. Bucurescī 1892. Cele mǎi multe în limba latină, unele în cea română, maghiară, germană, italiană, cu totulū 453 documente istorice; la acestea se adaugū 9 documente în limba slavonă. Cu totulū dar 462 documente.

2. *Dto, suplementū I*, volumulū 4, 1802—1849. Cu portretulū lui Michail Sturdza Voevod. Cu unū adausū de documente, adunate, coordonate și publicate de D. A. Sturdza, D. C. Sturdza și Oct. Lugoșanū. Bucurescī 1891. Cuprinde preste totū 415 documente.

3. *Analele Academiei Romāne* Seria II, tomulū XIII, 1890/91. Partea administrativă și debaterile. Bucurescī 1892.

Etymologicum magnum Romaniae. Dicționarulū limbei istorice și poporane a Romānilorū, lucratū după dorința și cu cheltuiela M. S. Regelui Carolū I. sub auspiciile Academiei Romāne de B. Petriceicu-Hașdeu, membru alū Academiei Romāne etc. Tomulū II. Fascióra IV. Bucurescī, stabilimentulū graficū I. V. Socecū 1892. Cu fascióra acēsta se termină litera A.

DIN CRONICA LUNARĂ.

Tôte sinódele eparchiale ale Metropoliei gr. or. române au hotărîtu reprezentațiunii în cauza unui nou proiectu de lege relativu la școle, salare, cause disciplinare învățătoresci etc. Totu asemenea clerulu înaltu gr. cat.

Sfințirea bisericei ortod. române din Paris s'a făcutu din partea P. S. Arhiepiscopulu Inocențiu, Vicariulu metropolii din Bucuresci, cu solenitatea cuvenită, Duminecă la 31 Maiu st. v.

Averea fundațiunei culturale și umanitare Emanuilu Gojdu a fostu la finea anulu 1891 de 1,354,490 fl. v. a.

Dómnele din Bucovina au deschisu cu frumoasă solenitate unu cursu anumitu pentru limba română menitu pentru fetițele române, și anume în localitățile „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina“.

Institutele române de creditu și economii din țeră au votatu în adunările lor generale sume considerabile pentru cultura poporulu nostru.

Jubileulu de 25 ani alu „Convorbirilor literare“. La 1 Martiu distinsa revistă literară a plinitu 25 ani ai esistenței sale. Numărulu jubilaru a apărutu în formă frumoasă atât după cuprinsu câtu și după exterioru. Salutăm cu bucuria acestu plăcutu evenimentu, și dorim din inimă, ca stimata fôie să continue și în alu 2-lea alu seu pătraru de seculu activitatea sa mănôasă de până aci.

Distincțiuni literare a primitu unu însemnatu număr de literați din România, din cari amintim pre dñii: Nicolau Mandrea, T. Frâncu, precum și pre violoncelistulu Dinicu.

Pentru monumentulu lui Vasile Alexandri, ce se va rădica la Iași, regele Carolu a dărunitu 5000 lei.

Poetulu Gregoriu Alexandrescu se pregătesce unu monumentu în orașulu seu natalu Târgoviște.

Dómna Maria Scarlato, vêduva avocatulu Lazaru Scarlato din Timișóra, a lăsatu la mórtea sa o fundațiune de vre-o 60,000 fl. pentru scopuri culturale, și anume stipendii pentru tinerimea studioasă română și sêrbă.

Premii literare. Regele Carolu alu României a oferitu unu premiu pe 1000 lei pentru dicționarulu geograficu alu județulu Suceava, prințulu Ferdinandu 1000 lei pentru alu județulu Dolju, și ministrulu A. Lăhovany 500 lei pentru alu județulu Vâlcea.

Văduva *Ecaterina Tismonariu* născ. *Popescu* din comuna Dognecua (Bănatul) îndată după înmormântarea soțului seu *Costa Tismonariu*, forestier, a făcut o fundațiune de 10,000 fl. pentru ajutorarea tinerilor români gr. or. dela școle medie și superioare.

Dlă *Alexandru Lebu*, proprietar în Sibiu, a donat bisericii (gr. or.) din comuna sa natală *Cacova-Seliștei* casa sea din aceea comună cu toate superedificatele, grădină etc., în valoare cel puțin de 6000 fl. pentru școlă confesională, locuință învețătorască și grădină scolară.

„*Societatea dōmnelor române din Bucovina*“ lucrăză neobosită la înființarea de filiale în țeră, cari urmăresc aceeași nobilă țintă: luminarea poporului. Aceeași conlucră cu curatoriele museului țerei la arangiarea unei *esposițiuni de covore* și alți articuli ai industriei de casă, prin cari au escelat femeile române din Bucovina și la esposițiunea agronomică-forestieră universală din Viena la anul 1890. (A se vedé „*Industria de casă română la esposițiunea din Viena*“ în Nr. 1 ală acestei foii).

Episcopul Melchisedec, născut la 15 Februarie 1823, fostu Episcop al eparchiei Dunărei de jos, apoi al eparchiei Romanului, membru al Academiei Române, distins cu mai multe orduri ale României și Rusiei, bărbat erudit și scriitor fecund și escelent, unul din primii membri ai clerului român, a încetat din viață în 16/28 Mai, a. c. fiind în etate de 69 ani. Ultima lucrare i-a fost a subscrie de pe patul morții adresa, ce o trâmise Academia membrului seu *Georgiu Barițiu* la aniversarea 80-a vieții; ear ultima disposițiune i-a fost un act de filantropie, lăsându casa sea din Roman institut pentru copii seraci, ear Academiei totă prețioasă sa bibliotecă, precum și 20,000 lei. Fiă-i țerina ușoră și memoria cu laudă!

BIBLIOGRAFIĂ.

Din scrierile întrate amintim:

Dela Academia ungară. *Vogul népköltési gyűjtemény.* Tomu I. și II. Budapesta 1892.

Introducere în științele comerciale în usul școlilor comerciale și pentru studiul particular, de *A. Vlaicu și I. C. Panțu*, profesori la școlă comercială. Brașov 1892.

Scrieri pentru popor, compuse de *Iuliu Groșoreanu*, învețător, Arad 1891.

- Pavelu Cătana.** Traducere din limba cehă, de profesorul de limba și literatura română în Praga *Dr. I. U. Iarnik*. Brașov 1891.
- Boletinul del instituto geografico argentino.** Buenos-Aires 1891. Cu o mare chartă topografică a țerei de focu (Terra del fuego), compusă de inginerul *Popper*, cetățenul român, care la o mulțime de ținuturi li-a și dat nume române, d. e. Cordilera Carlos de Romania, Rio Carmen Sylva, Sierra Carmen Sylva etc.
- Manualul de gimnastică.** Cu numeroase ilustrațiuni. Pentru școlile populare, de *Ioan N. Prodan*, profes. de gimnastică. Brașov 1892.
- Costin Miron.** Tanulmány a román irodalom — történet köréből. Irta *Oprisa Pál* (Dissertațiune la promoțiunea scriitorului întru doctorul în filosofie). Budapesta 1892.
- Foi noue.** În *Șiria* ese sub redacțiunea dlu *T. Voniga* o fôia economico-socială „*Gazeta Economului*“; prețulu: pe unu an 5 fl. $\frac{1}{2}$ an 2 fl. 50 cr., $\frac{1}{4}$ an 1 fl. 30 cr. — „*Sunete și resunete*“, fôia beletristică cu ilustrațiuni; ese în Viena sub redacțiunea *Dloru Romulu Z. Boiu* și *Corneliu Roșescu*, cu conlucrarea unu grupu de junii studiosi. Prețulu anual 6 fl.
- Epistole către un preot tineru,** traduse de membrii societății „*In. M. Clainu*“ după *Aloisiu Melcher*. Partea II. Gherla 1892.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 124/1892.

Procesul verbalu

al comitetulu Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporulu român, luat în ședința dela 14 Maiu n. 1892.

Președinte: *G. Barițu*. Membrii prezenți: *Dr. I. Puscariu*, vice-preș. *Ioan Hannia*, *I. V. Russu*, *P. Cosma*, *I. St. Șuluțu*, *I. Papiu*, *Z. Boiu*, *I. G. Popu*, *Ioan Crețu*, *Nicanoru Frateșu*, controlor. *N. Toganu*, bibliotecaru.

Secretaru: *Dr. I. Crișianu*.

Nr. 44. Secretarul II. referă asupra cererilor intrate la concursul pentru două stipendii, publicate cu datulu 19 Decembre 1891 sub Nr. 485/1892, anumitu:

a) La stipendiulu de 500 fl. v. a. meritul pentru tineri, cari voru săși câștige calificațiunea specială pentru școlile civile, au reflectat trei tineri: un studentu de clasa VIII gimnasială, un studentu de teologie în cursul din urmă și un studentu de

universitate, anul II, și nici unul din ei nu întrunesc pe deplin condițiunile din concurs, neputându nici unul dovedi, că pelângă limba română și maghiară, cunosce perfect și limba germană, atât în vorbire cât și în scriere;

b) la stipendiul al doilea de fl. 500 v. a., merit pentru tinere sau tineri, cari doresc a se perfecționa în vre-un conservatoriu, spre a putea provede musica instrumentală (clavir) la școlă civilă de fete, s'au prezentat 9 concurenți; dintre acești 9 concurenți, 6 nu au putut veni în combinațiune, fiind că parte li-a lipsit pregătirea recerută pentru arta muzeii instrumentale, parte li-a lipsit deprinderea recerută pe pian (clavir), ocupându-se până acum mai ales cu violina, respective cu cantul; dintre cei 3 concurenți, la cari s'a putut reflecta, s'a arătat, pe baza testimoniilor dela bărbați de specialitate, a avé pregătirea cea mai corăspundătoare și deprinderea recerută d-șora Alexandrina Cunțan din Sibiiu, care, pe baza cunoscintelor sale musicale, va putea fi primită eventual într'un curs superior al conservatoriului (Exh. Nr. 46, 58, 64, 68, 73, 80, 83, 87, 91, 95, 96 și 105 din 1892).

În vederea celor constatate, pe baza documentelor subșter-nute, comitetul decide:

a) stipendiul de 500 fl. v. a. merit pentru tineri, cari vor să-și câștige calificațiunea specială pentru școlele civile, nefruntându concurenții toate condițiunile din concurs, nu se confere acum, avându a se publica concurs nou;

b) stipendiul al doilea de fl. 500 se confere prin votare cu ședule, cu 9 voturi contra unui vot, pe 3 ani eventual pentru un timp mai scurt, fiind primită într'un curs mai superior spre a termina mai curându și a coresponde așteptărei prevădute în concurs, d-șorei Alexandrina Cunțan din Sibiiu; stipendiul se va libera cu începerea anului scol. viitor, în rate 3-lunare anticipative.

Nr. 45. Representantele Asociațiunei în procesul intentat contra d-lui Septimiu Albini, ca fost director al școlei civile de fete, pentru subșternerea rațiociniilor pe anul scolar 1887/8, dlă avocat Altrichter din Sibiiu, prin hârtia dto 2 Aprilie a c. încunoscinteză comitetul, că tribunalul reg. din Sibiiu, prin sentința din 3 Martie a. c. de sub Nr. 1222, a judecat pe dlă Albini, ca în termin de 15 zile să respundă Asociațiunei 1842 fl. 71 cr. capitală, interese de 6% dela 13 Novembre 1891 și 31 fl. 35 cr. spese procesuale, și că sentința numită, nefind recerată, a ajuns în

valóre de dreptú; reprezentantele întrébă sě esopereze, séu nu, efeptuirea execuțiunei?

— Comitetulú, luándú cunoscință de cele raportate de reprezentantele seú, dlú Altrichter, flú însărcinéză pe acesta sě exopereze efeptuirea execuțiunei contra dlui Septimiu Albin.

Nr. 46. Comisiunea administrativă a comitatului Sibiiului prin hârtia dto 11 Aprilie a. c. Nr. 370/1892, încunoscințéză comitetulú, că înaltulú ministeriu regescú de culte și instrucțiune publică, prin resoluțiunea dto 28 Martie a. c. Nr. 47954/1891, a binevoitú a învesti școla civilă de fete susținută de Asociațiunea transilvană cu dreptulú de publicitate, întocmai ca pe școlele cu caracterú publicú, autorisate a da testimoniú scolastice oficióse. (Ex. Nr. 115/1892.)

— Spre plăcută sciință și publicare în fóia „Transilvania“.

Nr. 47. Direcțiunea școlei civile de fete a Asociațiunei transilvane, prin hârtia dto 14 Maiu a. c. Nr. 121, subșterne spre revisiune protocolulú corpului didacticú dela 10 Maiú a. c.

Din protocolulú subșternutú se vede:

a) că diligența, sporulú și purtarea morală a elevelorú școlei în decursulú lunei Aprile aú fostú deplinú mulțemitóre, ear mersulú învățământului în decursulú aceluiași timpú a fostú normalú;

b) că se va ținé și anulú acesta maialú, remânéndú a se fixa timpulú ținerei prin direcțiunea scolară;

c) că esamenele publice de finea anulú scol. curentú (1891/92) se vorú ținé în 27 și 28 Iuniu st. n. după următorulú programú:

1. În 27 Iuniú n.

a) Înainte de amédži:

Dela 8—9 Religiunea cu tóte elevele;

„ 9—10 $\frac{1}{2}$ Limba română cu clasa IV;

„ 10 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{2}$ Istoria universală cu clasa II;

„ 11 $\frac{1}{2}$ —12 Istoria patriei cu clasa IV;

b) După amédži:

„ 3—3 $\frac{3}{4}$ Chemia cu clasa III;

„ 3 $\frac{3}{4}$ —4 $\frac{1}{2}$ Istoria naturală cu clasa I.;

„ 4 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{1}{2}$ Limba franceză cu tóte elevele.

În 28 Iunie n.

a) Înainte de amédži:

„ 8—8 $\frac{3}{4}$ Limba germană cu clasa IV.;

„ 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\frac{1}{2}$ Aritmetica cu clasa II.;

- Dela $9\frac{1}{2}$ —10 Geografia cu clasa III.;
 „ 10—11 Limba maghiară cu clasa III.;
 „ 11— $11\frac{1}{2}$ Fisica cu clasa IV.;
 „ $11\frac{1}{2}$ —12 Geografia cu clasa I.

b) După améđi:

- „ 3—4 Musica instrumentală;
 „ 4—5 Declamațiunii și musica vocală;
 „ 5—6 Gimnastică;

În 29 Iunie n.

La órele 11 încheierea solemnă a anului școlastic și distribuirea atestatelor;

d) că la cererea direcțiunei școlare, dlă P. Cosma, directorul ală institutului „Albina“, a datú școléi Asociațiunei din colecta întreprinsă de densusul pentru scopuri culturale 500 fl. pentru întretinerea internatului și 300 fl. pentru procurarea mijlócelorú necesare de învățăméntú. (Ex. Nr. 123/1892).

— Cuprinsulú protocolului se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 48. Direcțiunea institutului de creditú și economii „Albina“ din Sibiiú prin hárta dto 8 Aprile a. c. Nr. 3845 încunoscintéază pe comitetú, că adunarea generală a acționarilorú numitulú institutú ținută la 29 Martie a. c. a votatú Asociațiunei transilvane din cuota destinată pentru scopuri de binefacere suma de 500 fl. pentru crearea de 10 stipendii à 50 fl. pentru eleve de ale internatului împreună cu școlá civilă de fete a Asociațiunei. (Ex. Nr. 102/1892).

— Cu mulțemită spre sciință. Pentru conferirea stipendiilorú se va publica concursú la timpulú seú.

Nr. 49. Reprezentantele Asociațiunei în cauza lăsăméntului după fericitulú Avramú Iancú, dlă avocatú B. P. Harșianú, prin hárta dto 18 Aprile a. c. raportéază, că prin sentința oficiului cárții funduare din Abrud dto 29 Aprile 1891 sub Nr. 1445/1890 s'a efeptuitú rectificarea cerută a protocólorú cárții funduare a comunei Vidra de susú (Nr. 8 și 10) și a comunei Vidra de josú; (Nr. 817), s'a respinsú însă cererea relativă la plătirea prin partea contrară a speselorú făcute cu identificarea realitățilorú în sumă de 106 fl. 30 cr., sistându-se în același timpú speșele procesuale în sumă de 58 fl. 50 cr. v. a.; că la apelațiunea făcută, tabla reg. prin sentința dto 11 Martiu a. c. Nr. 436 a condamnatú pe partea contrară la plătirea speselorú procesuale, nu însă și la plătirea speselorú făcute cu identificarea realitățilorú; reprezentantele întrébă,

dacă comitetul voesce a se apela în privința speselor de identificare la a 3-a instanță? (Ex. Nr. 106/1892).

— Ne vrîndu a mărgini pe dlă avocatul în acțiunea sa, comitetul îi dă voia a procede după cum va crede dînsul mai bine.

Nr. 50. Direcțiunea scôlei civile de fete a Asociațiunei prin hîrtia dto 5 Aprile a. c. Nr. 79 notifică comitetului, că în deosebî lucrările de tîmplăritu dela edificiul scôlei reclamă o reparare din temeiu, și că e neapăratu de lipsă, a se dispune văruierea odăilor (afară de unele dormitoare), apoi văruierea respective colorarea coridórelor. (Ex. Nr. 99/1892).

— Economul Asociațiunei, cassarul G. Candrea, se însărcinează, a subșterne în cea mai de aprópe ședință a comitetului consemnarea reparaturilor, ce sîntu a se introduce la edificiul scôlei dimpreună cu unŭ preliminaru alŭ speselor recerute, pentru ca îndată după încheierea anului scolasticu să se pótă dispune cele de lipsă.

Nr. 51. În vederea, că localitățile destinate ađi pentru cancelaria comitetului Asociațiunei sîntu nesuficiente, mai alesu pentru-că nu mai încapŭ dulapurile de lipsă pentru adăpostirea bibliotecei, care se măresce anŭ de anŭ în modŭ considerabilŭ, mai vîrtosu prin donațiunŭ ce se facŭ în numărŭ de mai multe sute de cărți; preste acésta lipsesce cu totulu și unŭ cabinetŭ (chiliă) de lectură, a cărui necesitate se presupune la orŭ-ce societate destinată a cultiva sciințele și literatura, precum și a conserva produse de ale artelor frumóse, precum: pictura, sculptura ș. a.

— Comitetul decide: Pentru cancelaria Asociațiunei transilvane se destinéază pentru viitorŭ, cu începere dela 1 Octobree a. c., localitățile din pârterre, partea stîngă a casei Asociațiunei, care de presentŭ sîntu date în chiriă dlui capitanŭ c. și r. în pensiune P. Lucața. Economul Asociațiunei, dlă cassarŭ G. Candrea, se însărcinează, a abđice pentru 1 Octobree a. c. quartirulŭ dlui capitanŭ Lucața, ear localitățile folosite actualminte ca cancelariă ale închiria cu acelașŭ terminŭ (1 Octobree a. c.)

Nr. 52. Arangiatorii expozițiunei de musică și teatru, ce s'a deschisŭ în luna curentă în Viena, cerŭ a se trimite pentru așa numitulŭ „Fremdensalon“, ce 'laŭ instituitŭ, câte 2, eventualŭ mai multe esemplare din numerii din lunile Maiŭ — Septembree a. c. a fóei „Transilvania“. (Exh. Nr. 114/1892).

— S'a dispusŭ trimiterea de câte 2 esemplare din numerii ceruți ai fóei „Transilvania“ la adresa: „Fremdensalon“ în Viena.

Nr. 53. Dlă Paulă Olteană, învățătoră în Hațegă, trimite spre publicare în „Transilvania“ operatulă sêu intitulatã „Schiță monografică a opidului Hațegă,“ cetitã în adunarea generală a Asociațiunei din Hațegă (1891). (Ex. Nr. 121/1892).

— Se transpune redacțiunei fôei „Transilvania“ spre eventuală publicare.

Nr. 54. Societatea „Transilvania“ din Bucurescă, prin hârtia dto 11 Martie a. c. Nr. 7 trimite suma de fl. 200 c. v. a., pentru elevi meseriași susținuți de dânsa, pe timpul dela 1 Aprile până la 1 Octobree a. c. (Exh. Nr. 109/1892).

— Se adevereșce primirea sumei de 200 fl. v. a. care a întraț la cassa Asociațiunei și s'a contatã în regulă.

Sibiū, d. u. s.

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioană Crișiană m. p.,
secretarã II.

Verificarea acestui procesă verbală se încrede d-loră:
Z. Boiu, Ioană Papiu, Ioană Crețu.

S'a cetitã și verificatã. Sibiū, în 19 Maiă 1892.

Zacharia Boiu m. p.

Ioană Papiu m. p.

Ioană Crețu m. p.

Nr. 129/1892.

Procesă verbală

ală comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului română, luatã în ședința extraordinară dela 21 Maiă st. n. 1892.

Președinte: Dr. Il. Pușcariă, vice-președinte. Membrii preșenți: Ioană Hannia, Zacharia Boiu, I. St. Șuluț, Nicanoră Frateș, I. V. Russu, Ioană Papiă, I. G. Popă, Leontină Simonescu, Gherasimă Candrea cassară, Nicolă Togană bibliotecară.

Secretară: Dr. I. Crișiană.

Nr. 55. Vice-președintele Asociațiunei, domnul Dr. Ilarionă Pușcariă, mulțemindă membriloră comitetului, pentru-că, la învitarea făcută, s'aă grăbită a se întruni în numără completă în ședință extraordinară, arată scopulă convocărei aceste ședințe în următorele:

În 12/24 Maiă a. c. împlinesce ală 80-lea ană ală etății sale dlă Georgiu Barițiu, căruia 'i-a fostă dată sê lucreze cu zelă și

abnegațiune mai multă ca orî-care la înaintarea și prosperarea Asociațiunei transilvane. E d-lu Georgiu Barițiu a statu adecă în se... acestei Asociațiunei chiaru dela înființarea ei și până în ziua de... lucrându, la începutu în calitate de primu-secretarū, mere... alesu la validitatea caracterulu ei de reuniune literară-cul... ear mai în urmă și până adî în calitate de președinte alu... ruindū cu o perseveranță vrednică de admiratū la realizarea... purilorū, pentru care a fostu creată. În vederea meritelorū... găduite, ce dlū Georgiu Barițiu și le-a căștigatū mai alesu pe te... culturalū-literarū, dlū vice-președinte invită pe membrii comit... a se pronunța decă consimțū, ca și din partea Asociațiunei trans... sē-i-se aducă dlui Georgiu Barițiu, de ziua octogenarā, felicitā... durōse și sã i-se exprime la acēstă ocașiune recunoscința și... meritele literare.

— Comitetulū aderēzā cu însuflețire la cele exprimat mai susū și hotăresce, a se presenta în modū corporativū în ziua de 12/24 Maiū a. c. sub conducerea dlui vice-președinte Dr. Il. Pușcariu care va ținea și alocuțiunea festivă, în locuința dlui George B... în scopū de a-lū felicita, pentrucă s'a învrednicitū a ajunge o... încoronatā cu cele mai frumoșe merite, precumū numai la puț... este datū sē ajungă.

Sibiiū d. u. s.

Dr. Ilarionū Pușcariū m. p.
vice-președinte.

Dr. Ioanū Crișanū m. p.
secretarū II.

Verificarea acestui protocolū se încrede dlorū: I. Hannia Ioanū Russu și Leontinū Simonescu.

S'a cetitū și verificatū. Sibiiū în 1 Iunie 1892.

Ioanū Hannia m. p.

I. V. Russū m. p.

Leontinū Simonescu m. p.

CONSEMNAREA

sumelorū colectate în favorulū scōlei civile de fete a „Asociațiunei transilvane“ prin dlū Partenie Cosma.

Toma Ciora, econ. în Bungardū 3 fl.; N. Oprișca, econ. în Bungardū 50 cr.; Vasilie Bagerdianū, econ. în Fūskut 1 fl.; Florea Bejanița, econ. în Bucosnița 50 cr.; Vich. Curescu, econ. în Bucosnița 1 fl.; Ioanū Lazarū, econ. în Bucosnița 50 cr.; Ioanū Lintū, agentū în Caransebeșū 2 fl. 50 cr.; A. ... proprietarū în Reghinū 7 fl.; D. Pandrea, econ. în Feleag; Vas. Secuī, econ. în Săcelū câte 1 fl.; G. Zachei, econ. în Feleagū 50 fl.; I. Stirbețū, I. Găgocū economi în Feleagū; Toma Cască, econ. în Jaculū-romānū; G. Furduī, econ. în

T. Alexandru Juga, econ. în Dobra; P. Debeleanu, econ. în Carmazanesc.
N. Frâncu, economu în Calvasser; Nicolau Gliga, parochu în Ripa de sus.
Maria Narița, economă în Sohodolu; Ioanu Telea, econ. în Vorumloc câte 1 fl.
V. Doroga, parochu în Toraculu-micu 2 fl.; V. Oresanu, parochu în M. S. Iakab.
Nicola Șipotu, econ. în Buia câte 1 fl.; Toma Ciogu, econ. în Fofeldea 1 fl.
50 cr.; I. Artindeanu, econ. în Șopteru 2 fl.; Alexandru Albini, economu în
Cinfed 1 fl.; Isaia Popa, parochu în Ocna 6 fl. 50 cr.; George Șandoru, propr.
în M. Gulesci 2 fl.; Gavrilu Costinu, econ. în M. Uilacu 2 fl.; Nicolae Berebeș
econ. în Radnofaia; Emilia Tilea, proprietară, Șmig; A. S., economă în Sibiu
câte 1 fl.; Stefanu Popu, parochu în Mihaltz 3 fl.; L. Simonu, proprietaru în
Sângeorgiu 1 fl.; I. Lintu, agentu în Caransebeșu 8 fl.; D. Romanu, proprietaru
în Meșiașu 3 fl.; Măcsimiu Oarga, econ. în Sompatacu; Iul. Triponu, econ. în
Toraculu-micu câte 1 fl.; A. F., econ. în Aiudu 1 fl. 50 cr.; Iosifiu Cotă, econ.
în Boița; Moise Cățineanu, econ. în Ocnita; Petrea Rusu, econ. în Băița câte
1 fl.; Ioanu Rusu, econ. în M. S. Iacobu 50 cr.; Ilie Duvlea, econ. în Sebeșulu
Moise Gura, econ. în Lăpușnicu; Iosifiu Marișca, econ. în Vica; Chiva Blaga,
econ. în Șelcău; I. Ilie Oprișoru, econ. în Ocna; Stefanu Niculescu, econ.
în Cornesti câte 1 fl.; Nicolae Crăciunescu, Iacobu Moldovanu, economi în
Cornesti câte 50 cr.; Ioanu Sandulescu, econ. în Cornesti 1 fl.; Nuța Bucșa,
econ. în Felégu 50 cr.; Samoilă Silvestru, econ. în Roșia 1 fl.; I. A., econ.
în Sibiu 3 fl.; S. C., econ. în Sibiu 1 fl.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Premiul anonim de doi napoleoni în aur, destinat
să se distribuie pentru cel mai frumos costum românesc de femeie
din Transilvania, se află depus și pentru anul acesta de către
donatoru la cancelaria Asociațiunei Transilvane pentru literatura
și cultura poporului român în Sibiu. Acelu premiu se depune de
patru ani încôce în fie-care an, și în prevederea adunărilor gene-
rale, cu care ocaziune s'a dat până acum ca de regulă și câte un
bulet, se distribuie de către un juriu compus din câte trei persoane:
un bărbat înaintat în etate, un june și o domnișoră. Condi-
ții speciale, pe lângă care se dă acel premiu de onore, se află
publicate în *Transilvania* din anul 1889 Nr. 12. Costumul întregu,
alesu dintre porturile cele mai frumoase românesce din Ardealu, ne-
amestecat cu vre-unu altul străinu, are să fiă lucratu de mânil
rentei, care îl îmbracă și se prezintă cu elu.

Premiul nedistribuit într'unu an din lipsa de concurențe,
să se lăseze, se va distribuie în anul următoru.

Premiul depus din nou în anul acesta e destinat pentru
petrecerea, ce se crede că va urma după adunarea generală dela
Piașă în Augustu a. c.